

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ БОГДАНА ПРИЩЕПИ

1 травня 2025 року у Рівному після важкої тривалої хвороби відійшов у засвіти мій друг і колега, відомий в Україні та за її межами дослідник археології, давньої історії та культури Волині, музеєзнавець і краєзнавець, доктор історичних наук, професор Богдан Анатолійович Прищепа. З усіх регіонів нашої держави та зарубіжжя надійшли до Рівного щирі співчуття з приводу його передчасної кончини. Зокрема, вразив своєю розлогістю, сердечністю, зворушливою пристрасністю та професійною завзятістю некролог Інституту археології НАН України, у якому влучно зазначено, що «Богдан Прищепа — еталон справжнього фахового вченого, краєзнавця з великої літери, який все своє життя, без перебільшення, присвятив вивченню центральної Волині, Рівненщини [...]».

Його публікації, чудові монографії були й будуть взірцями досконалої обробки здобутої масової археологічної інформації, ґрунтовними прикладами глибокого опрацювання, осмислення й узагальнення результатів власних польових та аналітичних досліджень. Бездоганно технічно виконані, чудово ілюстровані ці праці одразу ж після публікації посіли почесні місця серед найкращих книжок з історико-археологічного дослідження України-Руси. [...].

Компетентність, обшир та глибина знань, доброзичливість — ці властивості визначали роль Богдана Прищепи як вченого, викладача, наукового керівника, наукового опонента та рецензента. Непересічний польовий досвід, ерудиція та широкі професійні контакти обумовлювали незаперечний авторитет дослідника в археологічній спільноті. [...].

Дослідник спрямовував свої сили на комплексне дослідження регіонів Волині на основі справжньої інтеграції історичних та археоло-

Богдан Прищепа виступає з публічною лекцією у Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці у 2022 році

гічних джерел. Його спостереження і висновки в цій царині є вкрай важливими, вони прокладають вірогідний історичний місток між етапами розвитку Давньої Русі та України»¹.

1. <https://iananu.org.ua/novini/news2/1448-svitloji-pam-yati-bogdana-prishchepi>.

Богдан Прищепа на розкопках городища літописного міста Дорогобуж на Рівненщині у 1982 році

Багаторічні, майже 50 років, дружні стосунки з Богданом Анатолійовичем Прищепою і плідна співпраця в галузі археології, давньої історії та культури Рівненщини спонукали мене із вдячністю пристати на пропозицію Відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту археології НАН України написати короткі спогади про нього.

На початку розповіді дозволю собі певне емоційно-особистісне сприйняття проблеми, адже майже 30 років я працював у галузі культури Рівненщини, де був безпосередньо пов'язаний із розвитком музейної справи та збереження культурної спадщини регіону, а саме: в Рівненському обласному краєзнавчому музеї (далі: РОКМ) — начальником археологічної експедиції та заступником директора з наукової роботи; у Рівненському обласному управлінні культури — заступником начальника управління з питань культурно-просвітницької роботи (зокрема, музейної та пам'яткознавчої), начальником управління. Хочу зазначити, що під час різних етапів моєї професійної практики на Рівненщині (археологічної, музейної, пам'яткознавчої, культурологічної) у колі моїх обов'язків були питання вивчення і збереження історико-культурної спадщини Рівненщини.

У 1998 році я був запрошений на роботу до Маріупольського державного університету (далі — МДУ), де на історичному факультеті викладав навчальні дисципліни «Археологія», «Давня та нова історія України», «Музеезнавство», «Збереження історико-культурних пам'яток України», «Збереження та атрибуція культурної спадщини України». На сьогодні з

міста Рівного продовжую онлайн працювати в університеті, який після окупації Маріуполя російськими агресорами у травні 2022 року відновив свою роботу в Києві. І під час усіх названих етапів моєї професійної діяльності та особистого життя поруч завжди були Богдан Анатолійович і його дружина Олена Петрівна Прищепа, нині доктор історичних наук, професор.

Як все почалося... Навесні 1979 року до мене звернувся мій київський друг і колега, відомий дослідник археологічних пам'яток кінця бронзової на початку залізної доби Західного Поділля, Прикарпаття та Карпат, доцент кафедри археології та музеезнавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка Юрій Миколайович Малеев із нагальною пропозицією запросити на роботу до РОКМ свого учня, випускника кафедри Богдана Прищепу. Чому саме його? Бо на користь цієї ідеї були такі обставини:

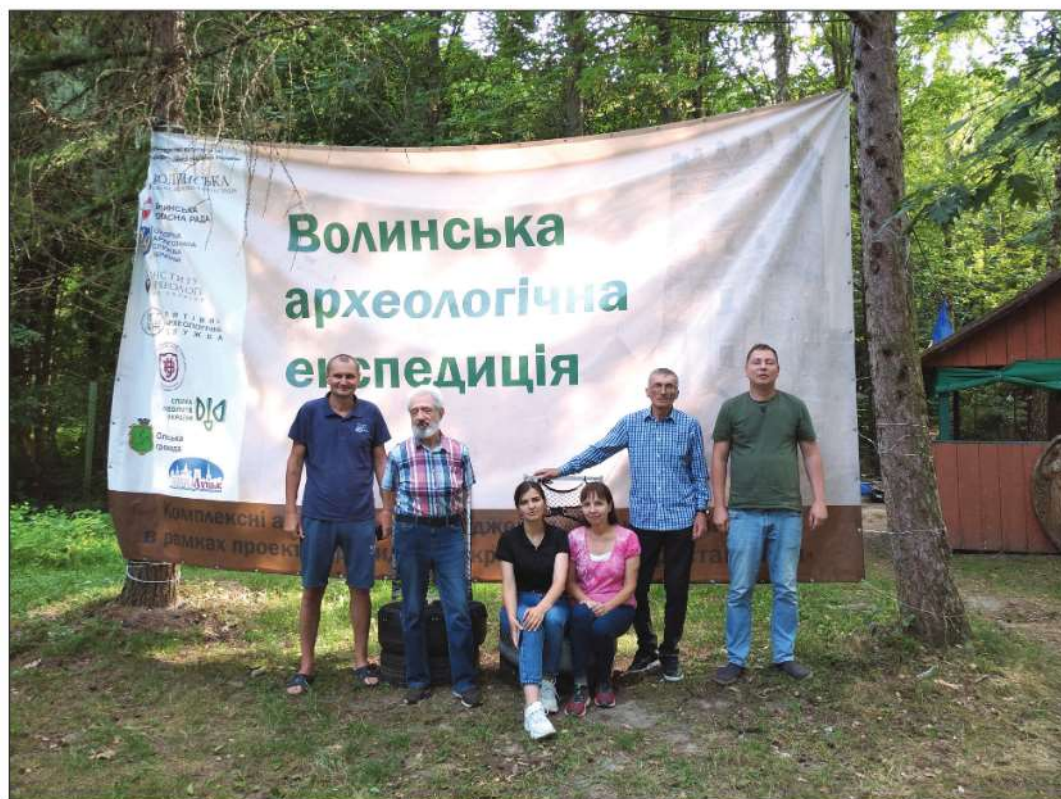
- Богдан Прищепа з райцентру Рокитне на Рівненщині, де у 1974 році він закінчив середню школу № 1 із золотою медаллю. Його батьки — вчителі у Рокитному;

- Богдан Прищепа вчився на кафедрі археології та музеезнавства і має практичний досвід польових археологічних досліджень та камеральної роботи. Під час навчання він активно долучався до студентських наукових пошуків КДУ ім. Т. Г. Шевченка;

- Богдан вже був одружений на однокурсниці Олені Прищепі, яка навчалася на кафедрі зарубіжних країн і брала участь у студентському стажуванні за кордоном;

Богдан Прищепа серед учасників науково-практичної конференції РОКМ «Краєзнавчі та музеєзнавчі дослідження Волині: минуле, сучасне, майбутнє» під час відвідування Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» у селі Пляшева на Рівненщині у 2019 році

Богдан Прищепа, Олена Прищепа і автор під час ознайомлення з роботою Волинської археологічної експедиції в селі Хрінники на Рівненщині у 2023 році

Богдан Прищеп, Олена Прищеп і автор на городищі літописного міста Муравиця на Рівненщині у 2023 році

• відповідно, Рівненська область отримувала двох істориків вищої кваліфікації, оскільки Рівненський державний педагогічний інститут на той час ще не навчав майбутніх педагогів-істориків;

• РОКМ вскрай необхідний був ще один археолог. Обсяг планових та рятівних польових досліджень на території області постійно збільшувався. Я керував археологічними експедиціями музею, що стаціонарно досліджували літописні міста Дорогобуж (рятівні роботи) і Муравиця, був заступником начальника експедиції музею під керівництвом доктора історичних наук, старшого наукового співробітника відділу археології Інституту суспільних наук АН УРСР (м. Львів) Ігоря Кириловича Свешнікова, яка досліджувала поле Берестецької битви. Також чимало часу забирала безпосередньо музейна робота.

Директор РОКМ Василь Якович Сидоренко без вагань підтримав нашу з Юрієм Малеевим пропозицію щодо запрошення Богдана Прищепи на роботу до музею. У квітні я приїхав до Києва з відповідним клопотанням від обласного управління культури і разом з Юрієм Миколайовичем зустрівся з деканом історичного факультету КДУ ім. Т. Г. Шевченка доктором історичних наук, професором Анатолієм Федоровичем Кізченком. Під час цієї зустрічі ми предметно обговорили умови направлення Богдана Прищепи на роботу до РОКМ, а Олена Прищеп отримувала направлення на роботу за квотою Рівненського обласного відділу осві-

ти. Анатолій Федорович охарактеризував Богдана та Олену Прищеп як одних із кращих студентів і випускників історичного факультету.

Улітку 1979 року Богдан та Олена Прищепи приїхали на роботу до Рівного. Із цього ж часу і розпочалася активна археологічна дослідницька діяльність Богдана Анатолійовича на Рівненщині спочатку у складі експедиції музею під моїм керівництвом у літописній Муравиці, а вже з 1981 року він був очільником археологічних експедицій РОКМ, що досліджували городища літописних міст Дорогобужа, Муравиці, Степаня, Пересопниці, поля Берестецької битви й інші археологічні пам'ятки Рівненщини. Під його керівництвом проводилися рятівні археологічні розкопки в Дубно, Острозі, Рівному; вдосконалювалися діючі і створювалися нові експозиції з археології, давньої історії і культури краю в державних музеях Рівненщини; поглиблювалася співпраця з обласною організацією Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

1980 року у Богдана Анатолійовича та Олени Петрівни народився син Максим, а 1981 року — донька Оксана. Із вересня того ж року Олена Петрівна перейшла на наукову роботу до РОКМ. Так склався блискучий тандем дослідників археології, давньої та нової історії і культури Правобережної України, зокрема Волині.

Із огляду на мій тогочасний статус керівника сфери культури Рівненщини, маю право стверджувати, що за весь період плідної роботи

у РОКМ (1979—1997 рр.) на посадах наукового співробітника, завідувача відділу охорони пам'яток історії та культури, завідувача сектору археології, завідувача відділу історії, Богдан Анатолійович був взірцем високого професіоналізму в галузях археології, історії України, краєзнавства, музеєзнавства, збереження історико-культурної спадщини Волині.

1998 року в Інституті археології він блискуче захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за темою «Дорогобуж у Х—ХІІІ ст.», 2003 року Олена Петрівна у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича захистила кандидатську дисертацію «Міста Волині в другій половині ХІХ — на початку ХХ ст.».

Я мав велику честь бути співавтором Богдана Анатолійовича у двох монографіях: «Літописний Дорогобуж у період Київської Русі. До історії населення Західної Волині в Х—ХІІІ століттях» (Рівне: Державне редакційно-видавниче підприємство, 1996, 248 с.), «Муравицьке городище» (Маріуполь: Рената, 2001, 80 с.) та статей «Стародавнє населення Поліського регіону Рівненщини (1996), «Культура населення Погориння в період Київської Русі (Х—ХІІІ ст.) (1997), «Дорогобуж Волинський — визначна пам'ятка історії культури Київської Русі» (1998). У 1998 році Богдан Анатолійович надав мені значну практичну допомогу щодо видання монографії «Культура населення Погориння Х—ХІІІ століть за матеріалами літописного Дорогобужа» (Рівне: БГТ «Евен», 1998, 225 с.).

Після мого переїзду до Маріуполя ми продовжували підтримувати дружні стосунки і співпрацювати на археологічній ниві. Матеріали Богдана Прищепи з літописних міст Дорогобуж, Пересопниця і Муравиця я широко репрезентував у своїх лекціях та під час практичних занять студентам спеціальностей «Історія та археологія» і «Культурологія» МДУ.

2016 року Б. А. Прищепи опублікував фундаментальну монографію «Погоринські міста в Х—ХІІІ ст.», на яку я написав розгорнуту рецензію у фаховому науковому виданні (Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія, 2018, 22—23, с. 311—317), а 2019 року Богдан Анатолійович в Інституті археології НАН України захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук на тему «Погориння у Середньовіччі: населення, системи заселення, урбанізаційні процеси», у якій підбив підсумок блискучого наукового студіювання проблеми за майже 40 років творчої діяльності на ниві археології та давньої історії Волині.

Продовжила сімейну традицію й Олена Петрівна: 2020 року в Інституті історії НАН України вона захистила докторську дисертацію

«Освітньо-культурне середовище повітових міст і містечок Правобережної України (кінець ХVІІІ — початок ХХ ст.)».

Після початку російської військової агресії проти України і захоплення рашистами Маріуполя, вже у статусі ВПО, ми разом із дружиною Тамарою Никольченко, доцентом МДУ, зустрілися з Богданом Анатолійовичем і Оленою Петрівною Прищепами в Рівному, де продовжили співпрацю в галузі археології та давньої історії і культури Волині. Незважаючи на важку хворобу, Богдан Анатолійович до останніх днів свого життя читав лекції студентам-історикам, консультував археологів Рівненської і Волинської областей, брав активну участь у наукових конференціях і круглих столах різних рівнів, виступав із публічними лекціями і презентаціями в РОКМ і Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці. Завдяки Богдану Прищепі у 2023—2024 рр. я отримав унікальну можливість через 27 років разом з ним долучитися до обстеження пам'яток археології на Рівненщині.

Учений від Бога, блискучий дослідник і викладач, Богдан Анатолійович щиро і щедро передавав свої знання та досвід археологам, історикам, культурологам, краєзнавцям, музеєзнавцям, викладачам і студентам вишів Рівненської, Волинської, Житомирської, Львівської, Тернопільської областей.

Навесні 2025 року побачила світ колективна монографія «Дослідження на багатошаровому поселенні Рівне-пляж 1А у 2019 році» (Київ: ОАСУ, 2025, 336 с.), авторами якої були Олексій Войтюк, Богдан Прищепи та Сергій Теліженко. Її презентація у РОКМ 11 квітня 2025 р. була останньою в науковій і публічній діяльності Богдана Анатолійовича. Він встиг подарувати її мені...

Особистість високої культури, глибоких знань і щирої душі, надійний друг — таким пам'ятатимуть Богдана Анатолійовича Прищепу усі, хто дружив з ним або мав нагоду працювати поруч, навчатись у нього, слухати його публічні лекції і презентації з археології, давньої історії та культури Волині.

Люди кажуть, що згадують тоді, коли втрачають. Це не так. Нам усім пощастило зустрітись, спілкуватись, працювати і дружити з такою видатною, талановитою постаттю в українському суспільстві, як Богдан Анатолійович Прищепи, що є подарунком долі. І саме це не забудеться ніколи...

НИКОЛЬЧЕНКО Юзеф, доцент, Маріупольський державний університет, Київ, Україна.

JozefNIKOLCHENKO, Associate professor, Mariupol State University, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0002-8149-6743,

e-mail: nikolchenko46@ukr.net.